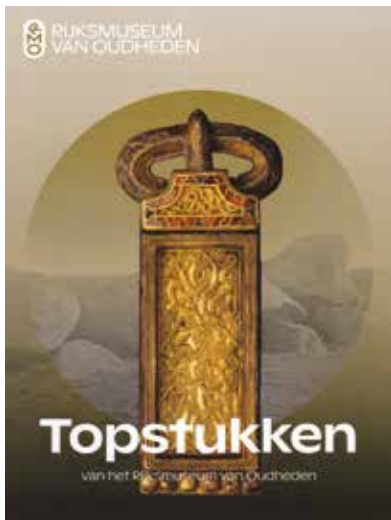

Topstukken van het RMO

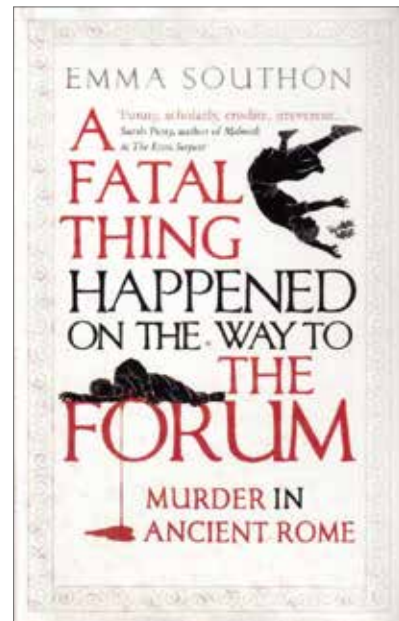
Conservatoren en andere medewerkers van het Rijksmuseum van Oudheden, het nationale archeologische museum van Nederland dat in 2018 zijn tweede eeuwfeest vierde, hebben een boeiend overzicht verzameld van honderd topstukken uit het museum. Dit topstukkenboek – een ware lust voor het oog – biedt een redelijk representatieve presentatie langs de wereldberoemde collecties van het museum, bestaande uit 200.000 oudheden uit Egypte, Griekenland, het Romeinse Rijk, het Nabije Oosten en het vroege Nederland. De gekozen topstukken – zo'n selectie uit een grote diversiteit is alleen al een sublieme *tour de force* – zijn in het boek bovendien gerangschikt op volgorde van binnenkomst in het museum, zodat ze ook de historische groei van de verzameling weerspiegelen. De eerste helft bevat daarom relatief veel objecten uit Egypte en de Klassieke Wereld. Voorwerpen uit het Nabije Oosten komen halverwege aan bod en de tweede

helft van het boek bevat de meeste belangrijke Nederlandse vondsten. De aankopen uit de 21^e eeuw tonen een redelijk evenwicht tussen de verschillende tijdperken: Nubische beddenpoten, beelden van Cyprus, Romeinse edelstenen, een gouden halsring en een middeleeuws 'liefdesmes'. Elk gekozen object is voorzien van een pakkend geschreven toelichting, waarin veel informatie valt te lezen over historische en andere achtergronden, functie, betekenis, herkomst, eventuele restauratie en andersoortige wetenswaardigheden. En zo valt met het boek in de hand te reizen langs koningsbeelden, reliefs, glaswerk, mummies, vuistbijlen, goud-, zilver- en bronsschatten, zwaarden en nog heel veel meer. Een bloemlezing van honderd bijzondere, markante voorwerpen waarmee je een fascinerende ontdekkingsreis door historie en archeologie kunt beleven. (Lou Lichtenberg) ◀

Auteur: Annemarijke Willemsen (red.)
Titel: Topstukken van het Rijksmuseum van Oudheden
Uitgeverij: uitgave RMO, Leiden 2020
ISBN: 978-90-71201-42-4
Prijs: € 19,95.

Moord in het oude Rome

Een slaaf kon je rustig vermoorden. Je eigen vrouw van kant maken: nauwelijks een probleem. Iemand anders' echtgenoot vergiftigen of uit het raam gooien: zorg dat je de juiste connecties hebt en er kraait geen haan naar. Je dochter wurgen omdat je het vermoeden hebt dat ze sex gehad heeft gehad buiten het huwelijk: je vrienden zullen je prijzen. De Engelse classica Emma Southon schreef

een verbijsterend boek over moord en doodslag in het Romeinse Rijk. Aan de hand van talloze, gruwelijke voorbeelden laat zij zien dat in de Romeinse samenleving de bescherming van het leven voor de meeste mensen niet bestond. Slaafgemaakten (elk Romeins huishouden bezat er minstens enkele en hun aantal kon voor een bemiddelde Romein oplopen tot enkele honderden) waren zelfs volledig vogelvrij. Vrouwen waren slechts een klein beetje beter af. Maar ook hun leven werd (vaak) letterlijk bepaald door anderen. En zelfs 'vrije' Romeinen wisten zich niet beschermd tegen de willekeur van de 'elite'. Zo werd het lichaam van een wijnverkoper die werd doodgeslagen door een senator vanwege de kwaliteit van de geleverde wijn op een feestje waar de keizer zelf aanwezig was, zonder pardon in de Tiber gesmeten. En een arme sloeber die een offerbrood uit de tempel had gestolen werd in het circus aan het kruis genageld, waarna een hongerige beer op hem werd afgestuurd. En het publiek genoot. Dat laatste is waar Southon zich nog het meest over verbaast, het plezier

dat de Romeinen ontleenden aan de (geritualiseerde) gruwelijkheden van gladiatorenspelen of de massale executies van gevangengenomen 'barbaren' of veroordeelde kruimeldieven. Gladiatoren die elkaar naar het leven stonden, gevangenen die werden verbrand, gekruisigd of aan de wilde dieren gevoerd, het was, zo laat Southon zien, de hoogste vorm van entertainment, een uitje waar je eens goed voor ging zitten. En om het publiek steeds iets nieuws te bieden werden die spelen en executies steeds extravaganter en vielen er steeds meer slachtoffers. Het hoogtepunt waren de spelen waarbij duizenden krijsgevangenen en misdadigers gedwongen werden veldslagen uit de oudheid na te spelen. Dat dergelijke excessen echt hebben plaatsgevonden blijkt uit de vele contemporaine bronnen. Grappig bedoelde puntgedichten van Juvenalis en Martialis getuigen van het plezier dat de Romeinen hebben beleefd aan de gruwelijkheden.

En toch waren er ook momenten waarop de Romeinse 'overheid' ingreep; waarop het doden van een ander plotseling 'moord' werd. Dat waren de momenten waarop de bewuste daad de sociale orde dreigde te verstoren. Zo was het zelfs in de arena waar de slachtoffers soms bij bosjes vielen absoluut taboe wanneer bijvoorbeeld een *retiarius* (een gladiator uitgerust met een net en een drietand) vier *secutores* (gladiatoren uitgerust met een schild en een dolk) tegen de regels in versloeg. En ook werd er opgetreden tegen diegenen die boven hun stand een moord begingen. Of wanneer vrouwen het recht in eigen handen namen. Een merkwaardige uitzondering vormde het fenomeen van mensenoffers. Dat was zelfs voor de Romeinen een stap te ver. Mensenoffers dat was iets voor barbaren, die je daarom *en masse* kon vermoorden.

Emma Southon schreef een verrassend boek. Een boek ook met een uitgesproken moreel oordeel: 'Dit boek over moord in Rome laat ons de wereld zien die ligt onder de fraaie laag van marmeren zuilen, schitterende mozaïeken, flitsende gebouwen en zogenaamde beschaving'. (Joost Vermeulen) ◀

Auteur: Emma Southon
Titel: A fatal thing happened on the way to the Forum. Murder in ancient Rome
Uitgeverij: 2020, Forum Books, Corbridge, UK
ISBN: 9781786078377
Prijs: £ 16,99.

10.000 jaar aan tafel

De vraag "wat eten we vandaag?" is van alle tijden, maar de manier waarop mensen in het verleden aan voedsel kwamen verschilt per periode'. Aldus de eerste zin van het boekwerk 'Verandering van spijs' over tienduizend jaar voedselbereiding en eetgewoonten. Dat belooft de nieuwste kennis te presenteren over de geschiedenis van ons voedsel, samengebracht door een team van vakspecialisten en culinair historici. Zij beogen daarbij een uniek en vernieuwend overzicht te geven van de kook- en eettradities in Nederland in het verleden. Beloften die zij inderdaad op uitstekende wijze gestand doen, want het is een zeer informatief en bovendien prachtig vormgegeven boekwerk geworden vol met fraai foto- en ander illustratiemateriaal en met talloze interessante weetjes over wat de pot van onze hele verre tot mindere verre voorouders schafte. De vroege bewoners van Nederland verkregen de ingrediënten voor hun

maaltijd door zelf te jagen, te vissen en planten te verzamelen en later door cultuurgewassen te verbouwen en vee te fokken. Deze mensen waren volledig aangewezen op het landschap waarin zij leefden. Dat veranderde geleidelijk toen de aanvoer van voedsel van elders een rol ging spelen. Gegevens uit de archeologie, zoals haarden met etensresten, aangebrand voedsel op scherven van kookpotten en zelfs versteende menselijke uitwerpselen gaven aanwijzingen over wat er vroeger op het menu stond en hoe het eten werd klaargemaakt. Daarbij hebben de auteurs ook niet vergeten wat leuke voorbeelden van historische recepten aan te reiken. Wat dacht u van 'geroosterde wortelstokken van lisdodde met wild zwijn en geroosterde wilde appeltjes'? of van 'Romeins brood met walnotenpesto' dan wel van een 'vegetarische stoofpot uit de Karolingische tijd'? Heerlijk toch? (Lou Lichtenberg) ◀

Auteur: Laura Kooistra (red.)
Titel: Verandering van spijs. Tienduizend jaar voedselbereiding en eetgewoonten
Uitgeverij: Uitgeverij Matrij in samenwerking met AWN - Nederlandse Archeologievereniging, Utrecht 2021
ISBN: 9789053455784
Prijs: € 19,95.